

УДК 81'23:821.112.2РЕМ-31.09
DOI: 10.32342/2523-4463-2021-2-22-12

Г.І. КАПНІНА,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ)*

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСКУРСУ З КОМПОНЕНТОМ «ЧОРНИЙ КОЛІР» (на прикладі творів Е.М. Ремарка)

Колір завжди відігравав особливу роль у художньому дискурсі. Імена окремих письменників і поетів нерозривно асоціюються з певними колоронімами, що є своєрідним маркером в їх творчості. Одним із прикладів цього явища є чорний колір, який виступає своєрідною кольоровою домінантою у дискурсі Е.М. Ремарка, що з огляду на переважно драматичну тематику романів автора є цілком очікуваним, особливо, якщо розглядати цей факт через призму психолінгвістики.

Мета цієї наукової розвідки полягає у психолінгвістичній характеристиці дискурсу з компонентом «чорний колір» у творчості Е.М. Ремарка і виявленні впливу, який він здійснює на читача у процесі сприйняття текстів видатного автора. Основні методи дослідження – узагальнення результатів теоретичного аналізу наукових підходів до питання колоронімів; аналіз словникових дефініцій; контекстуальний та структурно-тематичний аналіз; класифікація та моделювання фактичного матеріалу.

Результати здійсненого аналізу дискурсу Е.М. Ремарка з компонентом «чорний колір» дозволяють зробити такий висновок: колороніму «schwarz» у творах Е.М. Ремарка притаманне широке смислове наповнення, при цьому чорний колір застосовується письменником як нейтрально для констатації забарвлення описуваного об'єкта, так і для передавання образної негативної семантики. У прямому значенні лексеми на позначення чорного кольору передають безпосереднє забарвлення зображуваного об'єкта. Застосовуючи колоронімації «schwarz» у символічному значенні, автор вдається до «зафарбовування» у темне явищ природи, яким не властивий чорний колір; зображує нечесні, нелегальні, незаконні дії; демонструє негативне ставлення до людини. Використовуючи означену колоронімацію як колір одягу, предметів, будівель, а також як колір емоцій, переживань, почуттів, автор не тільки демонструє власне ставлення до героїв своїх романів, а, фокусуючи свідомість читача на їх непростому психологічному чи фізичному стані, спонукає до переосмислення причин і наслідків їхніх вчинків. Стабільна асоціація, яка протягом тривалого часу історично-культурного розвитку людства проводилася з чорним кольором, а отже, із сумними подіями в житті людини, з втратами, невдачами, самотністю, вербалізується в усіх аналізованих творах Е.М. Ремарка. Таким чином, чорний колір є обов'язковим елементом психолінгвістичного портрету героя Ремарка.

Ключові слова: психолінгвістичний аналіз тексту, колоронім «schwarz», Е.М. Ремарк.

Цвет всегда играл особую роль в художественном дискурсе. Имена отдельных писателей и поэтов неразрывно ассоциируются с определенными колоронимами, которые являются своеобразным маркером в их творчестве. Одним из примеров этого явления является черный цвет, который выступает своеобразной цветной доминантой в дискурсе Э.М. Ремарка, что, учитывая трагичную тематику романов автора, является вполне ожидаемым, особенно, если рассматривать этот факт через призму психолінгвістики.

Цель данной работы заключается в психолінгвістической характеристике дискурса с компонентом «черный цвет» в творчестве Е.М. Ремарка и выявлении влияния, которое он оказывает на читателя в процессе восприятия текстов выдающегося автора. Основные методы исследования – обобщение результатов теоретического анализа научных подходов к вопросу колоронимов; анализ словарных дефиниций; контекстуальный и структурно-тематический анализ; классификация и моделирование фактического материала.

Результаты проведенного анализа дискурса Э.М. Ремарка с компонентом «черный цвет» позволяют сделать следующий вывод: колорониму «schwarz» в произведениях Э.М. Ремарка присуще широкое смысловое наполнение, при этом черный цвет применяется писателем как нейтрально для констатации окраски описываемого объекта, так и для передачи образной негативной семантики. В прямом смысле лексемы для обозначения черного цвета передают окраску изображаемого объекта. Применяя колоронимацию «schwarz» в символическом смысле, автор прибегает к «закрашиванию» в темное явлений природы, которым не свойственен черный цвет; изображает нечестные, нелегальные, незаконные действия; демонстрирует негативное отношение к человеку. Используя указанную колоронимацию как цвет одежды, предметов, зданий, а также как цвет эмоций, переживаний, чувств, автор не только демонстрирует свое отношение к героям своих романов, а, фокусируя сознание читателя на их непросто психологическом или физическом состоянии, побуждает к переосмыслению причин и последствий их поступков. Стабильная ассоциация, которая в течение длительного времени исторически-культурного развития человечества проводилась с черным цветом, а следовательно, с печальными событиями в жизни человека, с потерями, неудачами, одиночеством, вербализируется во всех анализируемых произведениях Э.М. Ремарка. Таким образом, черный цвет является обязательным элементом психолингвистического портрета героя Ремарка.

Ключевые слова: психолингвистический анализ текста, колороним «schwarz», Э.М. Ремарк.

Останні десятиліття колірна лексика активно досліджується ученими України та зарубіжжя. Сучасне мовознавство вже має змістовні напрацювання, присвячені лінгвістичному аналізу кольоропозначень, вивченню кольороназв як елементів фразеологізмів або як об'єкта перекладознавчих студій. Існують численні класифікації кольоронімацій – за структурно-семантичними типами, за частотністю вживання тощо. З'ясовуються особливості функціонування колоронімів у різних сферах життєдіяльності: у психології, культурології, етнокulturології, лінгвокультурології тощо.

Тож з упевненістю можна стверджувати, що означене питання не було обділене увагою в наукових пошуках, однак окремі його аспекти, зокрема психолінгвістична характеристика дискурсу з елементом кольору, ще залишаються актуальними й недостатньо висвітленими.

Аналізуючи вагомі здобутки науковців у цій галузі, можна дійти висновку, що для сьогоденних мовознавчих досліджень характерною є антропоцентрична наукова парадигма. Такі феномени, як концептосфера, національно-культурний простір, ментально-лінгвальний комплекс так чи інакше пов'язані зі світосприйняттям людиною дійсності, яке дуже часто відбувається за допомогою кольору, а точніше, через асоціативні зв'язки кольорів у свідомості людини.

Зростання інтересу до означеної проблеми зумовило мету цієї наукової розвідки, що полягає в психолінгвістичній характеристиці дискурсу з компонентом «чорний колір» у творчості видатного німецького письменника Е.М. Ремарка і виявленні впливу, який він здійснює на читача у процесі сприйняття текстів.

Реалізація поставлених завдань дослідження передбачає інтегративне застосування загальнонаукових методів (опису, індукції, дедукції), так само як аналізу актуальних вітчизняних і зарубіжних психолінгвістичних джерел; систематизацію даних щодо рівня розробленості означеної у статті проблеми; узагальнення результатів теоретичного аналізу наукових підходів до питання колоронімів; аналіз словникових дефініцій; контекстуальний та структурно-тематичний аналіз; класифікацію та моделювання фактичного матеріалу, що є джерельною та доказовою базою для висновків дослідження.

Психолінгвістика, що разом із соціолінгвістикою, математичною лінгвістикою та нейролінгвістикою завдяки інтенсифікації нових шляхів розв'язання лінгвістичних завдань виокремилась у самостійну мовознавчу галузь, вважається наукою, яка вивчає процеси утворення, сприйняття та формування мовлення в їх взаємодії із системою мови, а також розробляє моделі мовленнєвої діяльності та психофізіологічної мовленнєвої організації людини [Куранова, 2012, с. 8], фокусуючись не на формальних рисах тексту, а на його функціональних характеристиках, особливостях його впливу на реципієнта [Засекіна, Засекін, 2002, с. 42].

Колір у психолінгвістиці уже вивчали А. Василевич, С. Кузнецова, С. Міщенко [Василевич, Кузнецова, Міщенко, 2004], Г. Вежбицька [Вежбицька, 1996], С. Куранова [Куранова,

2012], В. Маслова [Маслова, 2008]. Завдяки ґрунтовним напрацюванням цих учених створено своєрідну базу для подальших розвідок означеної проблеми дослідниками Е. Івашкевич [Івашкевич, 2018], Л. Марчук [Марчук, 2018], Л. Флойд [Флойд, 2014] та ін.

У контексті питань, що порушені в нашій роботі, психолінгвістика є особливо релевантною, оскільки до низки ключових завдань, які вона вирішує, належать дослідження феномена мовної особистості, проблем мовленнєвого впливу, вербальних асоціацій, механізмів та процесів сприйняття, розуміння та інтерпретації мовлення.

Мова, яка є вікном у духовний світ людини, в її інтелект, у таємниці мисленнєвих процесів, будучи ментальним феноменом, є одним із способів кодування різноманітних форм пізнання: чуттєвого (відчуття, сприйняття, уявлення) і раціонального (поняття, судження, висновки) [Маслова, 2008, с. 79].

А от їх «декодування» – когнітивна обробка даних – відбувається індивідуально і залежить від багатьох чинників. Це не можливо без урахування невербальних реакцій, опису предметів, що оточують мовця, детального аналізу символів. Основою цього процесу вважаються сформовані в індивіда ментальні репрезентації інформації, що надходить з органів чуття [Засекіна, Засекін, 2002, с. 8].

Завдяки результатам психолінгвістичних досліджень [Schmidt, 1999, S. 15], виявлено, що інформація про колір на базовому рівні сприйняття обробляється незалежно від інших візуальних даних. У цьому вбачається особливе значення кольору для нашого дослідження, адже, якщо аналізувати цей феномен не як об'єкт нейропсихологічних наукових пошуків, можна дійти висновку, що колір належить до когнітивно-візуальних ознак нашого оточення, інтерпретувати які допомагає мова.

У такому ракурсі емоційний стан є однією з ключових психолінгвістичних характеристик тексту. Цей суб'єктивний чинник впливає на вибір автором експресивних та інших засобів [Куранова, 2012, с. 92]. Особливо це стосується текстів, які за своїми ознаками можуть вважатись художніми.

Очевидно, що символічна функція колоронімів та їх тлумачення мовцями відіграють важливу роль у процесі сприйняття художнього тексту. М. Бахтін наголошує, що індивідуальний стиль автора, його індивідуально-творча свідомість не визначається лише лінгвістичними засобами. Стиль – це не мова у вузькому її розумінні, а в першу чергу естетичне сприйняття та відчуття автором свого твору як інструмента створення нової художньої дійсності [Бахтін, 1986, с. 177]. Таким чином, автор зображає дійсність через своє «скло», а читач «декодує» її через власний життєвий досвід та емоційний стан.

Задля того, щоб визначити, який саме колір є ознакою авторського стилю Ремарка та який вплив він здійснює на читача, нами було проаналізовано відомі романи німецького письменника «Arc de Triomphe» [Remarque, 1998], «Der schwarze Obelisk» [Remarque, 1989a], «Die Nacht von Lissabon» [Remarque, 1966], «Drei Kameraden» [Remarque, 1991a], «Im Westen nichts Neues» [Remarque, 1991a], «Liebe deinen Nächsten» [Remarque, 1991b], «Zeit zu leben und Zeit zu sterben» [Remarque, 1989b] та збірку оповідань «Der Feind» [Remarque, 1993].

У ході реалізації мети дослідження за допомогою методу суцільної вибірки було виявлено 2143 колороніми, з них 392 – на позначення чорного кольору, 1751 – на позначення інших кольорів. До останніх зараховуємо:

1) білий та сірий – кольори, які разом з чорним становлять групу ахроматичних кольорів (*das weiße Haus – білий дім* [Remarque, 1989b, S. 150], *grauer windiger Bahnhof – сірий пронизаний вітром вокзал* [Remarque, 1966, S. 43]);

2) усі так звані основні та вторинні кольори, крім ахроматичних (червоний, помаранчевий, жовтий, коричневий, зелений, блакитний, синій і фіолетовий) (*blauer Himmel – синє небо* [Remarque, 1991b, S. 41], *rote Backen – червоні щоки* [Remarque, 1991b, S. 135], *grüner Salat – зелене листя салату* [Remarque, 1991b, S. 124]);

3) а також їх відтінки – іноді досить незвичні колоронайменування, які у тому числі є індивідуально-авторськими неологізмами Ремарка (*giftgrüne Schlafröcke – отруйно-зелені піжами* [Remarque, 1998, S. 682], *zitronengelbe Falter – лимонно-жовті метелики* [Remarque, 1998, S. 563], *der apfelgrüne Himmel – зелене як яблуко небо* [Remarque, 1991b, S. 428], *kanariengelbes Kleid – сукня кольору канарейки* [Remarque, 1966, S. 129], *das erdfarbene Gesicht – обличчя земляного відтінку* [Remarque, 1989a, S. 336]) тощо.

Результати цієї вибірки відображені на рис. 1 і показують, що майже кожен четвертий ужитий Ремарком колоронім – це лексема «schwarz». Він домінує серед широкої палітри кольорів у творах письменника.

Рис. 1. Кількісні показники вживання колоронімів у творах Е.М. Ремарка

Нижче проілюструємо частотність вживання колороніма «schwarz» відносно інших колорономінацій в аналізованих творах. Як бачимо, тільки в збірці оповідань «Der Feind» вказана тенденція не простежується. Тут аналізований колоронім ужито лише один раз. В інших творах колорономінація «schwarz» лідує (рис. 2).

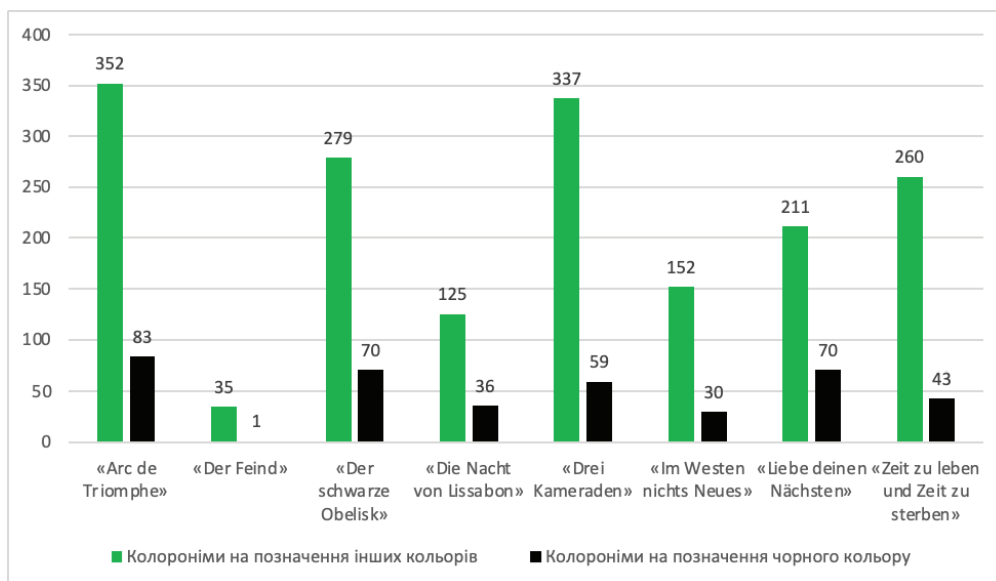

Рис. 2. Диференціація колірної лексики за творами Е.М. Ремарка

Без сумніву, автор наділяв чорний колір особливою функцією. Він виступає своєрідною кольоровою домінантою в його творчості і, на наше глибоке переконання,

створити специфічну атмосферу, притаманну більшості романів видатного письменника, представника літературної течії, відомої як «втрачене покоління», без активного вживання колоромінації «schwarz» було б важко. Чи можна дібрати більш доречний колір, ніж чорний, до однієї з цитат з роману Ремарка, що описує типовий для героя німецького письменника стан глибокого розчарування:

Der Krieg hat uns für alles verdorben. Wir sind keine Jugend mehr. Wir wollen die Welt nicht mehr stürmen. Wir sind Flüchtende. Wir flüchten vor uns. Vor unserem Leben. Wir waren achtzehn Jahre und begannen die Welt und das Dasein zu lieben; wir mussten darauf schießen. Die erste Granate, die einschlug, traf in unser Herz. Wir sind abgeschlossen vom Tätigen, vom Streben, vom Fortschritt. Wir glauben nicht mehr daran; wir glauben an den Krieg... Wir sind nicht mehr unbekümmert – wir sind fürchterlich gleichgültig. Wir würden da sein; aber würden wir leben? Wir sind verlassen wie Kinder und erfahren wie alte Leute, wir sind roh und traurig und oberflächlich – ich glaube, wir sind verloren [Remarque 1971, 65; 91].

Війна все зруйнувала. Ми вже не молодь. Ми вже не хочемо завойовувати світ. Ми втікачі. Тікаємо від самих себе. Від свого життя. Нам було по вісімнадцять років, ми тільки починали любити життя і світ, а нам довелося стріляти в них. Перший снаряд влучив у наше серце. Нас відрізано від справжньої діяльності, від прогресу. Ми вже не віримо в них: ми віримо у війну... Ми вже не безжурні, ми страшенно байдужі. Можливо, ми зостанемося живі, але чи будемо насправді жити? Безпорадні, як діти, і досвідчені, як старі люди, ми жорстокі, і сумні, і несерйозні, – мені здається, ми вже пропащі¹.

На наш погляд, чорний колір – своєрідна призма, крізь яку сприймають світ герої Ремарка, і хоч у цьому відрізку тексту аналізовану колоромінацію не вжито жодного разу, вона тут присутня, відчувається між слів, передає загальний настрій героя, допомагає читачеві зрозуміти, що його сьогоднішнє, його майбутнє є безнадійним, безрадісним, порожнім, а отже – чорним.

Словник німецької мови Duden подає такі елементи значень чорного кольору:

- об'єкт найтемнішого забарвлення, який абсорбує промені світла і не відбиває його;
- об'єкт темного вигляду;
- об'єкт (дуже) темного кольору шкіри;
- темний від бруду об'єкт;
- той, хто перебуває під впливом католицизму; консервативний;
- зловісний, похмурий;
- злий, підступний;
- нелегальний, без документів, без дозволу працювати, нечесний тощо [Schwarz, 2021].

Етимологічний та семантичний підходи до вивчення колористичних одиниць дозволили простежити динаміку семантики чорного кольору в німецькій мові і виявити таке: коли в лексичному апараті носіїв певної мови ще не існувало арсеналу слів на позначення різноманітних кольорів та їх відтінків, більшість з них ідентифікувалися за допомогою колоронайменувань «чорний» і «білий» (як колір, що позначав об'єкти не чорного кольору), причому обидві колороназви застосовувались як у прямому, так і в образному значенні. Така тенденція простежувалась і далі в процесі розвитку мови, що, певною мірою, також пояснює активну частотність вживання означеної колоромінації в дискурсі Ремарка.

Українська дослідниця Л. Флойд зазначає, що колоративи, виступаючи в переносному значенні, частково або повною мірою втрачають первинне значення, тобто не мають сем кольору, або ці семи стають периферійними [Флойд, 2014, с. 77]. На нашу думку, у випадку вживання колоромінацій на позначення чорного кольору в образному значенні треба говорити виключно про часткову втрату основного смислу. Так, у двох словосполученнях *чорний костюм* та *чорні думки*, перше з яких передає пряме, а друге – символічне значення, другий приклад все ж таки має конотацію, безпосередньо пов'язану з прямим значенням аналізованого колороніму.

¹ Тут і далі переклад автора статті.

Звичайно, чорний колір може мати психологічно нейтральне значення, бути символом елегантності, класичності, стилю, але особистісні думки, образи, асоціації, які ця колороніміація викликає у читача творів Ремарка, все ж таки мають переважно негативний характер.

Звертаючись до ілюстративного матеріалу статті, констатуємо, що в опрацьованому дискурсі є багато прикладів вживання лексеми «schwarz» у прямому значенні: *sein schwarzes Juwel – його чорні прикраси* [Remarque, 1991a, S. 120], *die Krawatte mit viel Schwarz – краватка з чорним* [Remarque, 1989a, S. 14], *ein schwarzes Kleid – сукня чорного кольору* [Remarque, 1991a, S. 62], *schwarze Brieftasche – чорний гаманець* [Remarque, 1998, S. 50]. Природньо, що досить велика кількість таких стилістично нейтральних колороніміацій, може створювати загальну негативну атмосферу. У подібних випадках пряма семантика кольоро-назви «schwarz» часто зрозуміла без контексту, який ми тут не подаємо.

Однак для переважної маси прикладів образного вживання колоронімів на позначення чорного кольору, які лягли в основу нашого розбору, ситуація, в процес описання якої Ремарк їх залучає, є визначальною для психолінгвістичного аналізу і відіграє не менш важливу, а іноді й більш значущу роль. Тому опиратись у нашому дослідженні ми будемо саме на дискурс, а не відрізок речення. Він допоможе усвідомити образне значення колороніму «schwarz» у випадках, коли актуалізується його неколірна семантика.

Ми приєднуємося до позиції В. Красних стосовно того, що дискурс – це не тільки і не стільки те, що виходить з-під руки автора, але і всі начерки на полях, і всі замальовки, і чернетки, і сам процес роботи, і майстерня, і сам художник (автор). Беззаперечно, при сприйнятті тексту (а текст живе саме в момент свого породження і сприйняття його реципієнтом) принципово важливими виявляються всі аспекти, актуальні для дискурсу, усі його параметри [Красних, 2005, с. 258].

Для психолінгвістичного аналізу дискурсу важливі такі параметри: конситуація (екстралінгвістична реальність), час (особливо між репліками), послідовність реплік комунікантів, конкретний суб'єкт, стимул до мовної дії, вербальна форма продукту – сам текст, реакція на конкретну мовну ситуацію, структура тексту, логіко-сміслова побудова тексту, конкретна мовленнєва дія, зв'язки між мовленнєвими діями [Красних, 1998]. Як бачимо, текст є одиницею дискурсу, проте не можна стверджувати, що текст і дискурс – рівнозначеннєві категорії.

Вважаємо, що час, про який писав Ремарк, загальний настрій героїв його творів, їх пригніченість, розчарування, біль – усе це є невід'ємною частиною дискурсу. Така позиція не є новою у психолінгвістиці, адже аналізувати мовленнєву поведінку, ігноруючи загальний контекст поведінки комунікативної, не беручи до уваги включеність мовленнєвої діяльності в загальне коло інших діяльностей (що є одним з постулатів психолінгвістики), не враховуючи ситуацію, в якій здійснюється спілкування, і фактори, які впливають на процеси породження і сприйняття мовленнєвого акту, не розглядаючи мовну (лінгвокультурну) свідомість комунікантів, не уявляється виправданим та доцільним [Красних, 2005, с. 257].

Одразу наголосимо, що в цьому випадку означена колороніміація має такі відтінки значень: поганій, важкий, невідомий, нечесний, незаконний, хворий. Формат цієї роботи не дає можливість наводити багато об'ємних прикладів з дискурсу Ремарка, які б ілюстрували весь спектр образних відтінків лексеми «чорний». Але окремі, найбільш значущі цитати, на наше переконання, варто навести. Серед них виокремлюємо приклади, що передають:

– важкий емоційний стан людини:

Er spürte die Angst wieder, stickiger, schwerer und klebriger als vorher. Er kannte viele Ängste, scharfe und dunkle, atemlose und lähmende, und auch die letzte, große, die der Kreatur vor dem Tode – aber dieses war eine andere, es war eine kriechende, würgende Angst, unbestimmt und drohend, eine Angst, die zu beschmutzen schien, schleimig und zersetzend, die nicht zu fassen war, und der man sich nicht stellen konnte, eine Angst der Ohnmacht und des zerfressenden Zweifels, es war die korrumpierende Angst um den andern, um die schuldlose Geisel, den rechtlos Verfolgten, die Angst vor der Willkür, der Macht und der automatischen Unmenschlichkeit – es war die schwarze Angst der Zeit [Remarque, 1989b, S. 277];

Він знову відчув страх ще задушливіший, важчий і липкіший, ніж досі. Він не раз переживав страх, безнадійний і темний, крижаний, що перехоплює подих, а також остан-

ній, найбільший – страх живої істоти перед смертю. Але це був зовсім інший страх, повзучий, задушливий, непевний і загрозливий, брудний, слизький страх безсилля і руйнівних сумнівів; це був страх, що роз'їдав усе нутро, страх за іншу людину, ні в чому не винного заложника, за жертву беззаконня, страх перед свавіллям, владою і бездушністю. Це був чорний страх часу;

– **нездоровий, хворобливий фізично-емоційний стан людини:**

Kern fuhr mit einem Ruck aus schwarzem, brodelndem Schlaf empor und lauschte. Er war, wie alle Gehetzten, sofort ganz wach, gespannt und bereit zur Flucht. Während er unbeweglich, den schmalen Körper schräg vorgeneigt, im Bette saß, überlegte er, wie er entkommen könnte, wenn der Aufgang schon besetzt wäre. [Remarque, 1991b, S. 6],

Керн підхопився з подушки й прислухався. Як усі гнані й цьковані, він умить прокинувся з чорного, каламутного сну й уже був готовий до втечі. Застигнув всім своїм худеньким тілом у напружено-очікувальній позі, він сидів у ліжку й гарячково міркував, як вилізти звідси, якщо поліція вже на сходах.

У цьому прикладі семантику тривоги, страху, що містить колоронім «чорний», підсилюють невербальні засоби вираження стану людини – рух тіла (підхопився з подушки) та поза (напружено-очікувальна). Разом з передаванням міркувань персонажа створюється атмосфера реальності як «чорного, каламутного сну»;

– **загальну тривожну атмосферу за допомогою «зафарбовування» явищ природи, яким не властивий чорний колір, у темне:**

Die Lichtkreise schwebten auf und ab und zu den Wänden hinüber und hin und her. Einen Augenblick war der nackte Rücken der Frau im Abendkleid da, ein Glitzern von Schmuck und ein dunkler offener Mund – sie schienen in einem schwarzen Wind zu wehen, und die Stimmen waren wie die schwachen Schreie von Feldmäusen über dem tiefen Murren von Abgründen, die sich öffneten – dann ertönte ein Heulen, das sich rasend und unerträglich verstärkte, als stürzte ein riesiger stählerner Planet direkt auf den Keller zu. Alles schwankte [Remarque, 1989b, S. 219].

Світляні кола опускалися й підіймалися, білили по стінах, хиталися сюди-туди. На мить з'явилась гола спина жінки у вечірній сукні, заблищали прикраси й показався темний роззявлений рот. Потім усе ніби підхопив чорний вітер, і голоси навколо стали нагадувати слабкий писк мишей, що опинились на краю розчухнутої безодні. Почулось виття, яке швидко й нестерпно дужчало, так наче на бомбосховище летіла велетенська залізна планета. Все захиталося.

Семантика колороніму «чорний» акумулюється у звукових лексемах «виття», «писк» та визначенні міміки («темний роззявлений рот»), що разом зі словосполученням «чорний вітер» створюють атмосферу тривоги.

– **нечесний, нелегальний, незаконний, таємний заробіток або вид діяльності:**

Ich lebe illegal in Frankreich., sagte er. Ich habe keine Papiere. Das ist der wirkliche Grund. Deshalb kann ich nie eine Wohnung nehmen. Ich kann auch nie heiraten, wenn ich jemand liebe. Ich brauche Ausweise und Visa dazu. Die habe ich nicht. Ich darf nicht einmal arbeiten. Ich muss es schwarz tun. Ich kann nie anders leben als jetzt [Remarque, 1998, S 275].

Я живу у Франції нелегально, – сказав він. – Без ніяких документів. Ось тобі й причина. Тому я ніколи не зможу найняти квартиру й ніколи не зможу одружитися, якщо когось покохаю. Для цього потрібні паспорт і віза. А в мене їх нема. Працювати я також не маю права. Доводиться все робити нелегально. Я ніколи не зможу жити інакше, як тепер;

– **негативне ставлення до окремої людини, загальну негативну характеристику групи людей:**

Er (Fiola) war einer der wenigen, die nicht angesteckt waren von der schwarzen Pest. (Faschisten) [Remarque, 1998, S. 457].

Він (Фіола) був одним з тих, хто не заразився чорною чумою фашизму.

Наведені приклади уможливають глибоке розуміння стану героїв німецького авторства, доводять доречність та влучність вживання колоронімії «schwarz» в аналізованому дискурсі, адже, фокусуючи свідомість читача на непростому психологічному чи фізичному стані, на постійному відчутті небезпеки, на важких обставинах життя своїх героїв, Ремарк спонукає нас до переосмислення причин і наслідків їхніх вчинків.

Чорний колір настільки тісно пов'язаний з повсякденням персонажів творів Ремарка, що навіть щастя вони зафарбовують у чорне:

Ich bin traurig. Ich bin so traurig, dass ich glaube, ich werde morgen sterben, wenn ich dich verlasse. Aber wenn ich dann denke, was geschehen müsste, damit ich nicht traurig wäre, dann gibt es nur das eine, dass ich dich nie getroffen hätte. Dann würde ich nicht traurig sein, sondern leer und gleichgültig wieder abfahren. Und wenn ich das denke, dann ist die Trauer keine Trauer mehr. Sie ist ein schwarzes Glück. Die andere Seite des Glücks [Remarque, 1989b, S. 403].

Мені сумно. Мені так сумно, що здається, я вмру, якщо розлучусь з тобою. Але коли я так думаю, що ж мені потрібно, щоб не сумувати, то є лиш одне: краще я б ніколи тебе не зустрів, тоді я не сумував би, а поїхав би спустошений і байдужий, яким був до цього. І коли я про це думаю, сум перестає бути сумом. Він стає щастям, забарвленим у чорне. Зворотним боком щастя.

Результати психолінгвістичного аналізу дискурсу Е.М. Ремарка з компонентом «чорний колір» дозволяють зробити такий висновок: колороніму «schwarz» у творах Е.М. Ремарка притаманне широке смислове наповнення, при цьому чорний колір застосовується письменником як нейтрально для констатації забарвлення описуваного об'єкта, так і для передавання образної негативної семантики. Стабільна асоціація, яка протягом тривалого часу історично-культурного розвитку людства проводилася з чорним кольором, а отже, із сумними подіями в житті людини, з втратами, невдачами, самотністю, депресією вербалізується в усіх аналізованих творах Е.М. Ремарка, а елементом психолінгвістичного портрета героя творів автора обов'язково є чорний колір.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні ролі інших кольорів у створенні художніх образів у творчості видатного німецького письменника.

Список використаної літератури

- Бахтин, М.М. (1986). *Естетика словесного творчества*. Москва: Искусство.
- Василевич А.П., Кузнецова С.Н., Мищенко С.С. (2005). *Цвет и название цвета в русском языке*. Москва: КомКнига.
- Вежбицка, А. (1996). *Язык. Культура. Познание*. Москва: Русские словари.
- Засекіна, Л.В., Засекін, С.В. (2002). *Вступ до психолінгвістики*. Острог: Національний університет «Острозька академія».
- Івашкевич, Е. (2018). Психолінгвістичні аспекти наративу: сприйняття звуку та кольору. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 1, 137–144.
- Кантемір, С.О. (2003). *Синтагматичні та парадигматичні властивості прикметників кольору в німецькій мові* (Автореф. дис. канд. філол. наук). Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Одеса.
- Красных, В. (1998). *К вопросу о психолингвистическом анализе текста*. В.В. Красных, А.И. Изотов (Ред.), *Язык, сознание, коммуникация*, 3 (с. 111–119). Москва: Филология.
- Красных, В. (2005). *Комплексный психологический анализ текста*. А.Г. Баранов (Ред.), *Личность в пространстве языка и культуры. Тематический сборник* (с. 257–269). Краснодар: Кубанский государственный университет.
- Куранова, С.І. (2012). *Основи психолінгвістики*. Київ: Академія.
- Маслова, В. (2008). *Когнитивная лингвистика*. Минск: ТетраСистемс.
- Марчук, Л. (2018). Лінгвокультурні стереотипи кольору в українській мові (на матеріалі колірних характеристик зовнішності людини). *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 32 (3), 84–86.
- Флойд, Л.А. (2014) *Лінгвоментальна специфіка непрямих назв кольорів (на матеріалі іспанської, англійської, української, російської мов)* (Дис. канд. філол. наук). Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського, Одеса.
- Remarque, E.M. (1966). *Die Nacht von Lissabon*. Köln: Verlag Deutscher Bücherbund.
- Remarque, E.M. (1971). *Im Westen nichts Neues*. Köln: Verlag Kiepenheuer & Witsch.
- Remarque, E.M. (1989a). *Der schwarze Obelisk*. Köln: Verlag Kiepenheuer & Witsch.
- Remarque, E.M. (1989b). *Zeit zu leben und Zeit zu sterben*. Köln: Verlag Kiepenheuer & Witsch.
- Remarque, E.M. (1991a). *Drei Kameraden*. Köln: Verlag Kiepenheuer & Witsch.

Remarque, E.M. (1991b). *Liebe deinen Nächsten*. Köln: Verlag Kiepenheuer & Witsch.

Remarque, E.M. (1993). *Der Feind*. Köln: Verlag Kiepenheuer & Witsch.

Remarque, E.M. (1998). *Arc de Triomphe*. Köln: Verlag Kiepenheuer & Witsch.

Schmidt, S. (1999). *Konzeptuelle Verarbeitung von Farbinformationen* Springer-Verlag: Wiesbaden.

Schwarz. Retrieved from: <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/Schwarz>